

28 Şubat Müslümanlar ve Türkiye

KAPAK

28 Şubat Müslümanlar ve Türkiye

Murat Güzel

2 8 Şubat 1997'de ne oldu? O tarihten bu yana ülkede yaşananların ne tür bir anlamı var? Ya da şöyle soralım: O tarihten bu yana ülkede yaşananlar hangi nitelikleriyle bu tarihe ilişik ve bu tarihsel ufuk aracılığıyla ele alınabilir? Bu tarih bir milat mıdır, eğer öyleyse neyin miladı ve niçin onun miladı?

Bu sorular 28 Şubat 1997'den bu yana olup biteni anlamaya dönük bir uğraşı gündemde tutmamıza yaradıkları ölçüde sorulabilir. Böyle bir uğraşı gündemde tutmak her şeyden önce Türkiye'de "siyaset" in şekillenişini, onun yaşadığı dönüşümleri, kırılmaları ve yeni biçimleri anlama; bu anlama aracılığıyla müslümanların kendi siyasal duruşlarını daha belirgin bir hale getirme amacına matuf olursa kayda değer bir sonuç üretir. Bu amaca uygun olarak, kanaatimizce, bu tarihte gerçekleşen "postmodern darbe" nin anlam ve önemini kavrayabilmek için onu Türkiye'deki bütün darbelerin tarihinin ve Türk devlet geleneğinin içine yerleştirerek eleştirel bir gözle yeniden okumak gereklidir.

En kısa ve özlu biçimde söylemek gerekirse, bu "postmodern darbe" Türkiye'deki antidemokratik güçlerin bir eseridir. Osmanlı'nın son dönemlerinden itibaren hararetli bir biçimde tartışılan Batılılaşma-modernleşme, İslamlaşma vb. konu ve süreçlerin yeniden ve tekrar gündeme alınması ve bu konulardaki bütün tartışmaların "güç kullanımı" yoluyla bastırılma ve hatta sona erdirilme çabasıdır.

Darbenin doğrudan muhatabı İslamcı akımlar olmuştur. 28 Şubat'tan önce, RP hemen hemen bütün İslamcı söylemlerin siyasal arenadaki şemsiyesi rolüne istemeye istemeye bürünmüş, bu söylemler üzerindeki siyasal hegemonyasını onları da kabul ettirmişti. Oyle ki, İran devrimi sonrasında, seksenli yıllarda İslamcı çevreler içerisinde gelişen "parti-karşıtı" söylemler doksanlı yıllarda yerlerini ihtiyatlı bir "bekle-gör" politikasına terketmişlerdi.

Refah Partisi'nin bütün İslamcı misyonu "istemeye istemeye" temsil ettiğini söylemiştik. Bu, bir anlamda, Refah Partisi'nin, İslamcı kitlelerin ona yüklediği siyasal misyonu bütün boyutlarıyla kabul edebilecek; bunu somut siyasal hedeflere kanalize edebilecek bir yeterliliğe ve deyim yerindeyse "irade"ye sahip olmadığıdır. Refah Partisi'nin "adil düzen" projesi ve sloganında ifşa olan populist politikalar İslamcılıktan kaynaklanan elitist yaklaşımlarla kaynaşarak, çözümlenmesi ve birbirinden ayırt edilmesi güç bir söylemsel "mozaik" oluşturmuştu. Geniş halk yığınlarının toplumsal, ekonomik talepleriyle İslamcılığın siyasal taleplerinin Refah Partisi'nin önderliğindeki bir siyasal hegemonyada bir araya gelişi aynı zamanda demokratik mücadelelerde pek eşine rastlanmayacak bir gelişmeyi de doğurdu. Birbirinden çok farklı siyasal, toplumsal, tarihsel, kültürel ve ekonomik talep Refah Partisi'nin söylemlerinde birbiriyle örtüştü, deyim yerindeyse bütün bu talepler iç içe geçerek farklı kalınlıklardaki iplerden mütetekkil bir yu-

mak oluşturdu. Söylemek bile gereksiz: siyasal açıdan bu iplerden en incisi "İslamcı" olanıydı. Refah Partisi'nin meşru mirasçısı Fazilet Partisi'nin örgüsü parçalanmış söylemlerinde hiç rastlanmayacak olan rengin İslamcılık oluşu bu yüzden pek şaşırtıcı değildir.

İslamcılık ve Demokrasi

28 Şubat'ın Türkiye'deki antidemokratik güçlerin bir eseri olduğunu ileri sürmüştük. Bu iddia, böylelikle postmodern darbeyi önceki darbelerle eklemeyen bir tarihi incelemeye gönderir bizi. Bu tarih, Türkiye'de demokrasinin "ne" olduğu, onun "nasıl" geliştiği, daha doğrusu nasıl "gelişemediğiyle" ilgilidir.

Cumhuriyetçi kurucu iradenin en önemli hedefi modern ve müreffeh bir Türkiye, "muasır medeniyetler seviyesini" yakalamış bir Türkiye oluşturmaktır. Ancak, bu kurucu irade, her türlü siyasal kurucu söylemin taşıdığı bir *aporuyu* da bünyesinde taşıyordu. *Modern* bir toplum oluşturmak amacıyla yola çıkan Cumhuriyetçi "kadro"lar, bu amaçlarını *amodern* yöntemlerle gerçekleştirmek istediler. Cumhuriyetçi jakobenizmin ve siyasal sistemin dışlayıcı sınıırı böylelikle Osmanlı ve onun simgesel tezahürü olarak görülen İslam şeklinde belirlendi. Ancak, Cumhuriyetçi söylemlerin sözdağarında İslami deyimler ve metaforlar merkezi bir yer işgal etmeyi de sürdürdüler. Daha 1924'lerde Mustafa Kemal Atatürk "Türkiye Cumhuriyeti şeyhler, dervişler, müritler, mensuplar memleketi olamaz" dedikten hemen sonra şu sözleri eklemiştir: "En doğru, en hakiki tarikat, *tarikati medeniyedir*" (Atatürk, 1989; abç, M.G.). Cumhuriyetçi sözdağarının içine İslamcı metaforların tersine çevri-

lerek de olsa aktarılması bu sözdağarının kararsız bir hale gelişinin en önemli sebebi sayılabilir. Esasen, her türlü kurucu siyasal kararın böyle bir olanaklılık/olanaksızlık ikilemi taşıdığına iddia edebiliriz (Laclau, 1998; Sayyid, 2000; Güzel, 2000a). Türk aydınlanması olarak nitelenebilecek olan söylem, neticede "halk için halka rahmetci" jakobenizmin aydınlanmış despotizmine yol açtı (Güzel, 2000). "Aydınlanmış despotizm"ın temel sorunu şudur: Aydınlanma, bir toplumsal erginlik koşuluken despotizm bu erginliği engelleyici bir unsur olarak ortaya çıkar. Halk aydınlanmalı ve erginleşmelidir; yani neyin doğru neyin yanlış olduğuna kendisi karar verebilmeli, bu yeterliliğe ve rüşde sahip olmalıdır. Ancak, despotizm halkı bu yeterliliğe ve rüşde yönlenecek geçici bir araç olmak yerine kalıcı bir baskı aracına dönüşür. Çünkü, tanımı icabı, halkın aydınlanması despotizmin ve tabii ki toplumsal vasi ve despotların sonudur (Güzel, 2000b).

Türkiye'de 1946'da başladığı söylenen çok partili hayat ve demokrasi sürecinin "halkın erginliği" ile "aydınlanmış despotların" yetkinliği arasındaki diyalektik gerilim etrafında geliştiğini iddia edebiliriz. Türkiye'deki aydınlanmış despotlar dünya politikasındaki bazı gelişmeler neticesinde "demokrasi"ye razı olmak zorunda kalmışlar ve onu bir "hedef" olarak halka benimsetmişlerdir. Fakat, her seferinde, halk deyim yerindeyse despotlarca belirlenmiş olan bu hedefin sınırları dışına taşmış ve böylelikle cezalandırılmayı hak etmiştir. Askeri darbeler bu cezalandırma sürecinin bir tezahürüdür. Türkiye'deki demokrasinin temel sorunu onun sınırlarının antidemokratik güçlerce belirlenebilir bir içeriğe sahip oluşudur. Sözgelimi demokrasinin sınırları dahilinde "İslamcı bir siyaset"

mümkün görülmez. Bu durum, Türkiye'deki İslami gelişmelerin niçin genellikle demokrasinin sınırları ve kadrajının arttığı dönemlerde yoğunlaştığını açıklamamıza el verir. Türkiye'de demokrasinin sınırlarının genişlediği dönemler İslami gelişmelerin sınırlarının da genişlediği dönemlerdir çoğunlukla (Çiğdem, 1991).

Türkiye'deki İslami gelişmeler ile demokratik gelişmeler arasındaki bu pozitif korelasyon Cumhuriyetçi kurucu iradenin de çoğu kez gözönünde tuttuğu bir şeydir. Türkiye'deki sistemin ve Cumhuriyetçi kurucu iradenin ikilemi burada düğümlenir; ya demokrasi ya despotizm. Demokrasiye izin vermek İslamcı gelişmelere de izin vermek, hatta onların siyasal ve kamusal görünümüne razı olmak anlamına gelir. Despotizm ise demokrasinin sona erdirilişidir. Türkiye'deki antidemokratik güçlerin anti-İslamcı güçlerle özdeş bir kılığa bürünmesi bu yüzden pek garip sayılmaz. Garip olan, demokrasiyi ve İslami gelişmeleri bertaraf etmek isteyenlerin buna gerekçe olarak İslamcıların demokrasiye inandırmıyor olduklarını göstermeleridir. Türkiye'de varolan şey İslamcıların demokrasiyi ve demokratik süreçleri engellemeleri değil; tam aksine Türkiye'de demokrasinin gelişmesini engelleyenlerin anti-İslamcı çevreler oluşudur. Üstelik bu, musavver bir şey değil; 1946'dan beri sürekli askeri darbeler aracılığıyla yaşanan bir şeydir.

İslamcı söylemlerin çeşitliliği içerisinde antidemokratik öğeler tabii ki vardır. Ve tabii ki anti-İslamcı çevreler içerisinde demokratik söylemlere sahip kişi ve kurumlar olacaktır. Bizim burada vurguladığımız şey, bu unsurların karşılıklı ağırlığıdır. İslamcı söylemlerde antidemokratik öğeler zayıf öğelerken anti-İslamcı çevrelerdeki demokratik öğeler de aynı zayıflıkla malumdür. Böylelikle Türkiye'de İslam ekseninde demokrasi ve demokratik söylemler özsel bir anlamda ikiye ayrılır: Bir tarafta anti-İslamcılık ve antidemokratik öğeler, diğer yanda İslamcılık ve demokratik öğeler.

İslamcılığın hegemonik siyasal mücadelenin mağdurları olarak asimetrik iktidar ilişkilerini ortadan kaldırmak amacıyla toplumsal müttefikler aramaları ve bu yönde ülkede varolan demokratik güçlerle eklenmelerini anti-İslamcı çevrelerin demokrasi karşıtlığını iyice kristalize etmelerine

yarıyor. Bu açıdan 28 Şubat süreci tarafların toplumsal ve siyasal kimliklerinin ortaya döktüğü ve Türkiye'deki iktidar ilişkilerinin ana dinamiklerinin belirlendiği bir düğüm noktasıdır.

İslamcılığın "Müttefiki" Kim?

Bugün Türkiye'de varolan siyasal çatışma ve antagonizmaların temelinde ekonomik bir "kar" güdüsünün varlığı ortadayken İslamcılığın toplumsal ve siyasal müttefiki kim diye sormak gereklidir. 28 Şubat postmodern darbesinin yokunu halen atlattırmamış olan Müslümanların kendilerini siyasal ve toplumsal açıdan yakın buldukları kişi, çevre ve yaklaşımların kimlik ve nitelikleri nelerdir? 28 Şubat süreci esnasında ve sonrasında en çok tartışılan siyasal figür olan Refah Partisi'nin meşru mirasçısı FP içerisinde son zamanlarda yaşanan "Gelecekçi/Yenilikçi" tartışması ve ayrışmasının bu soruyla bir bağlantısı bulunabilir mi? Yenilikçileri, bazı siyasal gözlemcilerin iddia ettikleri gibi, 28 Şubat sürecinin bir uzantısı ve onun hinterlandının bir parçası olarak mı düşünmek gerekir; yoksa farklı bir siyasal manevranın bir tezahürü olarak mı düşünmek daha doğru sayılır?

Oncelikle, İslamcılığın Türkiye'de hep değişik "maskeler" altında kendi siyasal istek, talep ve arzularını dile getirdiklerini söylemek gerekiyor galiba. İslamcılığın "maske" kullanmaları onların her hal ve şart altında takıyye yaptıkları anlamına gelmiyor elbette. Ne de siyasal "maske"leri sadece onların kullandığını iddia etmek mümkündür. Türkiye'de İslamcılık sadece kültürel-entelektüel planda kalmasına izin verilen, siyasal ve kamusal görünümü yasak olan bir projeyken; dahası bütün bu alanlar (yani, kültürel, siyasal vb. alanlar) ayrıca maske kullanmayı şart koşan alanlar iken İslamcılığın takıyye yapmakla suçlamak paranoid bir zihnin ürünü olabilir (Güzel, 2000a).

İslamcılar, bugüne dek, Türkiye'de büyük ölçüde sağ siyasal yaklaşımların potasında yer almışlardır. Fakat, Refah Partisi'nin 1990'lardaki iktidar yürüyüşü esnasında ve sonrasında görüldüğü üzere İslamcılığın sağ ile kurdukları tarihsel-politik ittifak olumsuz bir karaktere sahip olmuştur. Doksanlı yıllarda siyasal "merkez" in çöküşü olarak tematikleştirilen gelişmeler bir yandan politik sağ ve

sol ayrımını anlamılaşdırırken (Gökse, 2000) diğer yandan İslamcıların sağ ile kurdukları bu tarihsel-politik ittifakı yeniden düşünmelerini sağlamıştır. Sözgelimi sağ ile sol ekseninde DSP ile MHP'yi birbirinden ayırtırmak mümkün olmadığı gibi siyasal açıdan kendilerini FP, BBP vb. oluşumlar etrafında ifade eden İslamcıların bu eksene dahil olmalarını beklemek de gereksizdir. Gerçi, İslamcıların sağı yeniden düşünmeleri ve onunla hesaplaşmaları süreci halen tamamlanmış sayılmaz; üstelik İslamcıların artık başkalarıyla politik ittifaklar kurma ya da müttefik arama gibi bir ihtiyaçlarının olup olmadığı da tartışılabilir; ancak, Fazilet Partisi örneğinde de açıkça gördüğümüz üzere İslamcıların siyasal itiyatları büyük ölçüde sağcı konformizmle örtüşen bir içeriği sürdürmeye meyillidir. Bu temayül Fazilet Partisi içerisindeki Gelenekçi/Yenilikçi tartışmasına da bütün boyutuyla sırayet etmiştir. Gerek Gelenekçilerin gerekse Yenilikçilerin bütün iddia ve söylemleri son kertede bir muhafaza ve "paylaşım" kavgasına geçit vermekte, toplumsal antagonizmanın asıl dinamiklerini gözden kaçırmaktadır. Bu dinamikler siyasal alanda demokratik güçlerle antidemokratik güçler ekonomik planda vurguncular, banka boşaltanlar, talancılar, rüşvetçiler ile geniş halk yığınları arasındaki mücadele zeminlerinde şekillenmektedir. Bu noktada Yaşar Nuri Öztürk vb. figürlerin temsil ettiği ve İslam'ın içeriğini boşaltmaya kadar varan söylemlerle, kitabı İslam'ın yorumlarını önceleyen bir bakış açısı arasındaki tartışmayı da bu politik mücadelelerin dini boyutu olarak zikredebiliriz.

Bütün bu söylediklerimize karşın, Yenilikçileri 28 Şubat'ın bir uzantısı, hatta onun yapamadığını yapma iradesi taşıyan bir oluşum yaftalamasıyla değerlendirmeye tabi tutmak, neresinden bakarsanız bakın, açıkça bir haksızlıktır. Bununla birlikte, Yenilikçilerin yeni bir siyasal açılım olarak ne önerdikleri de epey kuşku ve tartışma götürür bir niteliktedir. Gazetelere yansıdığı kadarıyla, İlhan Kesici'den Hasan Celal Güzel'e kadar siyasal düşünce ve tercihler bazında birbirleriyle uyuşmaları zor popüler isimleri bir araya toplama çabası; ilkeleri belirsiz, derme çatma bir siyasal anlayışın sürdürülmeye çalışıldığını göstermektedir.

Türkiye'de halkın, çözümüne ihtiyaç duyduğu

ve Müslümanların asla kayıtsız kalamayacakları bir yığın sorun varken Yenilikçilerin sergiledikleri bu tavır ve buna karşın Gelenekçilerin salt "lidere" endeksli politika üretimleri Türkiye'deki siyasal "kan kaybı"nın bir süre daha devam edeceğini göstermektedir.

Sonuç Yerine

Sorumuz cevapsız mı kaldı? Türkiye'de İslamcılarının müttefiki kim?

Sorumuz hakikaten cevapsız, çünkü 28 Şubat süreci içinde de aşikar bir biçimde anlaşıldı ki Türkiye'de İslamcılar arasında bile genel anlamda bir ittifak kurmak olası değil; Müslümanlar, bu yüzden çeşitli siyasal hegemonik mücadelelere çoğu kez kendi inisiyatiflerinin dışında dahil olmak ve eklenmek zorunda kalıyorlar. "Tereyağından kıl çeker gibi yapılan" bir darbeye karşı Müslümanların gösterdikleri siyasal ve toplumsal dirençsizlik ve parçalanmışlık onların dini, kültürel, siyasal ve toplumsal konularını yeniden ele almaları gerektiğini gösteriyor. Burada önemli olan, Müslümanların bunu yaparken kesinlikle "laikçi kışkırtmalarına" kulak asmamalarıdır elbette.

Yine de, bütün olumsuz şartlara karşın, önümüzdeki dönemin Müslümanlar açısından bir derlenip toplanma dönemi olmaması için hiçbir sebep yok. Çünkü, Türkiye'nin yazgısının Müslümanların yazgısına bağlı olduğunu ileri sürmek artık daha kolay ve daha doğrudur. Bu ülkenin "inanmış insanları", deyim yerindeyse nice badire atlattı ve bu da geçer ya Hul!

REFERANSLAR

- Atatürk, Mustafa Kemal, 1989, *Söylev ve Demeçler*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi.
- Çiğdem, Ahmet, 1991, "İslami Hareket, Meşruyet ve Demokrasi", *Tezkiye*, No: 1.
- Gökse, Muzaffer Emin, "Sağcılık ve Solculuğun Ötesinde", *Tezkiye*, No: 17.
- Güzel, Murat, 2000a, "Türkiye'de İslamcılık ve Sağcılık", *Tezkiye*, No: 17.
- Güzel, Murat, 2000b, "Özeleştirî Teminleri: Mağlupların Dili e Ethosu", *Tezkiye*, No: 18.
- Luclau, Ernesto, 1998, "Yapısızlık, Pragmatizm ve Hegemonya", *Yapısızlık ve Pragmatizm* (çev. Tuncay Birkan) içinde, İstanbul: Sarımsal.
- Saygılı, S., 2000, *Fundamentalizm Kavramı: İslamcılığın Doğuşu ve Avrupalılaşması* (çev. E. Ceylan, N. Yılmaz), Ankara: Vadi.